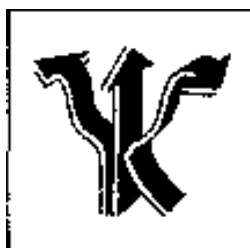

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
З ДИСЦИПЛІНИ “БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І ЗВІТНІСТЬ У
КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ”
ДЛЯ БАКАЛАВРІВ**

Київ 2018р.

Підготовлено доктором філософії в галузі економіки, доцентом кафедри обліку і оподаткування О.В.Цімошинська.

Перезатверджено на засідання кафедри обліку і оподаткування (протокол № 10 від 28 березня 2018 р.)

Схвалено Вченою радою ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Цімошинська О.В. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни "Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках" (для бакалаврів). К.: ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2018р. – 45с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни, зміст дисципліни "Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках", методичні поради щодо організації самостійної роботи студентів під час аудиторних занять і у поза аудиторний час, питання для самостійної підготовки до лекцій та практичних занять, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи студентів, а також список основної і додаткової літератури.

© ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», 2018р.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Самостійна робота студентів є складовою навчального процесу, важливим чинником, що формує вміння навчатися, сприяє активізації засвоєння студентом знань. Самостійна робота у позааудиторний час потрібна для поглибленого оволодіння навчальним матеріалом.

Навчальний курс “Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках” є дисципліною, яка обирається ВУЗом для вивчення студентами ОКР “Бакалавр” спеціальності 071 “Облік і оподаткування”.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках» є фінансово-господарська діяльність банку.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках» передуює вивченню дисциплін «Звітність підприємства», «Організація обліку», «Бухгалтерський облік в управлінні підприємством», «Організація та методика аудиту» після вивчення дисциплін «Бухгалтерський облік», «Фінанси», «Гроші та кредит», «Економіка підприємства», «Аналіз господарської діяльності», «Фінансовий облік I», «Фінансовий облік II».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовний модуль 1. Облік фінансово-розрахункових операцій банку

Змістовний модуль 2. Методика відображення необоротний та оборотних активів на рахунках банку

Метою викладання навчальної дисципліни “Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках” є набуття студентами теоретичних знань і навичок з методики відображення в бухгалтерському обліку наявності активів, власного капіталу та зобов'язань, а також вивчення господарських операцій, що зумовлюють зміни у їх складі, для забезпечення підготовки та складання фінансової звітності в банківських установах.

Завданнями вивчення дисципліни “Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках ” є вивчення основних прийомів фінансового та

управлінського обліку як інструменту управління банківськими установами, опанування методики фінансового обліку господарських операцій базових видів діяльності комерційних банків та складання фінансової звітності з врахуванням вимог її користувачів.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- ✓ об'єктивну необхідність, сутність, функції, принципи і роль обліку у банках в суспільному житті;
- ✓ особливості здійснення обліку в банківських установах та застосування відповідного Плану рахунків;
- ✓ особливості ведення обліку кредитних, депозитних, а також розрахункових операцій.
- ✓ особливості ведення обліку капіталу банку, формування доходів, витрат та визначення фінансового результату діяльності банку;
- ✓ - особливості ведення обліку необоротних активів та порядку нарахування амортизації на них;
- ✓ особливості ведення податкового та управлінського обліку в банківських установах.

вміти :

- ✓ використовувати за призначенням План рахунків у банках;
- ✓ правильно скласти кореспонденцію рахунків щодо обліку господарських операцій у банківській установі;
- ✓ вміти правильно заповняти первинні документи щодо обліку окремих операцій у банках;
- ✓ правильно організувати облік на окремих його ділянках;
- ✓ правильно орієнтуватися в питаннях облікової політики банку.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни «БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І ЗВІТНІСТЬ У
КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ»

№ п/п	Назва теми
Змістовий модуль 1. ОБЛІК ФІНАНСОВО-РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ	
1	ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ І ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В БАНКАХ
2	ОБЛІК КАПІТАЛУ
3	ОБЛІК ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ
4	ОБЛІК КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ
5	ОБЛІК РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ
6	ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З КРЕДИТУВАННЯ
Змістовий модуль 2. МЕТОДИКА ВІДОБРАЖЕННЯ НЕОБОРОТНИЙ ТА ОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА РАХУНКАХ БАНКУ	
7	ОБЛІК ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ
8	ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ
9	ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ
10	ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ
11	ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ
12	ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЛІЗИНГУ
120 годин	

**ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ
«БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І ЗВІТНІСТЬ У КОМЕРЦІЙНИХ
БАНКАХ»**

**ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ОБЛІК ФІНАНСОВО-
РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ**

**ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ І ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО
ОБЛІКУ В БАНКАХ**

Характеристика банківської системи України. Види банківських операцій. Активні і пасивні операції комерційних банків. Предмет і метод бухгалтерського обліку. Характеристика елементів методу. Бухгалтерські документи (клієнтські, внутрішньобанківські) та реєстри бухгалтерського обліку. їх характеристика, документообіг. Особливості побудови Плану рахунків: мультивалютність, подвійний запис операцій за позабалансовими рахунками, нові вимоги до аналітичних рахунків, наявність управлінського обліку. Класифікація рахунків у Плані рахунків за видами контрагентів, характером операцій і ступенем зниження ліквідності.

ТЕМА 2. ОБЛІК КАПІТАЛУ

Характеристика капіталу комерційного банку як залишкового інтересу банку в активах за вирахуванням зобов'язань. Структура балансових рахунків класу 5 Плану рахунків. Капітал банку. Порядок обліку операцій під час формування статутного фонду до реєстрації комерційного банку за тимчасовим рахунком у регіональному управлінні Національного банку.

Облік сум несплаченого та сплаченого зареєстрованого статутного капіталу банку, облік операцій щодо розрахунків з акціонерами за несплаченим статутним фондом. Бухгалтерський облік емісійних різниць у процесі первинного розміщення акцій. Облік операцій з викупу банком акцій власної емісії та їх подальшої реалізації. Бухгалтерський облік операцій, пов'язаних із нарахуванням дивідендів та розрахунками з акціонерами (засновниками). Відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку фінансового результату поточного року та його розподілу. Облік операцій з формування фондів комерційного банку за рахунок нерозподіленого прибутку.

ТЕМА 3. ОБЛІК ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ

Економічна характеристика банківських та небанківських доходів (витрат) банку. Бухгалтерський облік процентних та комісійних доходів і витрат банку за принципами міжнародних стандартів обліку: нарахування; відповідності; обережності. Методи визначення кількості днів для розрахунку процентних доходів (витрат). Облік операцій за рахунками «Доходи майбутніх періодів» (3600) та «Витрати майбутніх періодів» (3500). Правила обліку доходів та витрат за методом нарахування та відображення результатів у системі фінансового обліку та у фінансовій звітності.

ТЕМА 4. ОБЛІК КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Основні принципи організації касової роботи. Облік і документообіг за операціями кас з приймання готівки. Облік і документообіг за операціями видаткових кас. Інкасація грошової виручки. Порядок зберігання і обліку

цінностей та документів у грошових.

ТЕМА 5. ОБЛІК РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Зміст Положення про міжбанківські розрахунки в Україні. Характеристика міжбанківських розрахунків. Порядок відкриття кореспондентських рахунків комерційним банкам (філіям) у регіональних управліннях Національного банку. Перелік документів, що подаються до регіонального управління НБУ. Відкриття та ведення рахунків лоро і ностро. Механізм дії прямих кореспондентських рахунків між комерційними банками. Перелік бухгалтерських операцій та механізм здійснення міжбанківських розрахунків через СЕП. Загальна схема документообігу під час виконання касових операцій установами банків. Форми розрахункових документів для проведення безготівкових розрахунків у господарському обороті України, порядок їх оформлення та приймання установами банків до виконання. Проведення розрахунків у системі електронних платежів «клієнт-банк». Облік розрахунків із застосуванням платіжних доручень. Розрахунки гарантованими дорученнями, платіжними вимогами-дорученнями, чеками, акредитивами.

ТЕМА 6. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З КРЕДИТУВАННЯ

Види кредитних операцій і побудова синтетичних рахунків для їх обліку. Суб"єкги кредитної діяльності. Кредитна політика банку. Організація 12 кредитного процесу: техніка та технологія кредитування. Суть методів кредитування і форми позичкових рахунків. Перелік та призначення документів, що надаються позичальником для отримання кредиту. Облік позичкових операцій з видачі кредиту, з погашення та їх пролонгування. Облік операцій з формування і використання резерву на покриття можливих витрат за кредитами. Порядок списання безнадійних кредитів. Облік операцій кредитного характеру: факторингових, фінансового лізингу. Облік операцій з нарахування і справляння відсотків за користування банківськими кредитами та комісійних за надання послуг кредитного характеру.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. МЕТОДИКА ВІДОБРАЖЕННЯ НЕОБОРОТНИЙ ТА ОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА РАХУНКАХ БАНКУ

ТЕМА 7. ОБЛІК ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Характеристика груп балансових та позабалансових рахунків для фінансового обліку залучення (розміщення) депозитів, сплати витрат та отримання доходу за ними. Класифікація депозитів за економічним змістом та строками використання коштів. Активні і пасивні депозитні операції та відображення результатів їх проведення у фінансовій звітності. Облік номіналу депозиту. Вплив методу виплати процентів (за період або на період) на облік номіналу депозиту. Облік процентних витрат.

ТЕМА 8. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Класифікація цінних паперів за видами сплати доходу: цінні папери з визначеним прибутком та цінні папери з невизначеним прибутком. Форми випуску цінних паперів. Структура балансових та позабалансових рахунків для фінансового обліку операцій з розміщення, обігу, сплати доходу та погашення власних і придбаних цінних паперів. Облік вкладень банку в акції та інші цінні

папери з нефіксованим прибутком для їх подальшого продажу. Облік операцій коригування балансової вартості портфеля акцій на продаж за правилом нижчої вартості та створення спеціального резерву під знецінення цінних паперів. Особливості обліку операцій з довгострокових вкладень банку в акції.

ТЕМА 9. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

Характеристика операцій в іноземній валюті, здійснюваних комерційними банками, та їх типи. Ідентифікація операцій в іноземній валюті за параметрами аналітичного обліку. Валютна позиція банку за окремими видами валют та її врахування в системі бухгалтерського обліку при здійсненні обмінних операцій в іноземній валюті. Типи операцій, що впливають на розмір відкритої валютної позиції банку. Бухгалтерський облік готівкових обмінних операцій в іноземній валюті. Особливості обліку операцій купівлі однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту.

ТЕМА 10. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ

Економічна характеристика основних засобів банку. їх класифікація за функціональним призначенням (операційні та неопераційні). Структура витрат, що формують первісну вартість основних засобів. Завдання обліку основних засобів. Характеристика рахунків з обліку операцій за основними засобами. Аналітичний і синтетичний облік основних засобів. Облік капітальних вкладень за незавершеним будівництвом, а також за не введеними в експлуатацію операційними та неопераційними основними засобами. Облік операцій з оприбуткування, реалізації, ліквідації та безоплатної передачі основних засобів.

ТЕМА 11. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ

Критерії визнання нематеріальних активів та правила їх обліку. Облік нематеріальних активів. Облік придбання нематеріальних активів. Облік переоцінки нематеріальних активів.

Облік амортизації нематеріальних активів. Облік вибуття нематеріальних активів.

ТЕМА 12. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЛІЗИНГУ

Загальні вимоги щодо відображення в бухгалтерському обліку лізингу. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з фінансового лізингу. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з оперативного лізингу. Особливості обліку операцій з продажу необоротних активів зі зворотною орендою.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І ЗВІТНІСТЬ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ»

Самостійна робота студентів полягає в опрацюванні теоретичного матеріалу по кожній темі дисципліни, використовуючи конспект лекцій та відповідні розділи літератури основної та додаткової. Практичне закріплення теоретичного матеріалу здійснюється шляхом розв'язання конкретних завдань на практичних заняттях та самостійно вдома.

Контроль за результативністю самостійної роботи здійснюється шляхом опитування відповідного теоретичного матеріалу на лекціях, на практичних заняттях та шляхом проведення самостійних аудиторних контрольних робіт.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ОБЛІК ФІНАНСОВО-РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Тема 1. Загальні основи і принципи бухгалтерського обліку в банках

При самостійному вивченні цієї теми студент повинен врахувати, що загальні основи і принципи бухгалтерського обліку в банках мають багато спільного із обліком господарюючих суб'єктів і які студент уже вивчав. Так, бухгалтерському обліку в банках притаманні ті ж фундаментальні основи, які використовуються в бухгалтерському обліку всіх галузей національного економічного комплексу України. Це, зокрема, документування, інвентаризація, оцінка, подвійний запис на рахунках бухгалтерського обліку. В стандартах, інструкціях, положеннях, що регламентують бухгалтерський Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках, покладено також загальні принципи бухгалтерського обліку: автономність, безперервність, єдиний грошовий вимірник, нарахування та відповідність доходів і витрат, обачність, періодичність, повне висвітлення, послідовність, превалювання сутності над формою тощо.

Завдання бухгалтерського обліку в банках також подібні до завдань, що установлюються для господарюючих суб'єктів: забезпечення збереження майна власника, формування інформації про діяльність підприємства, його майновий стан для використання в процесах управління та визначення фінансових результатів діяльності. Бухгалтерський Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках виконує такі ж функції, як і в інших господарюючих суб'єктах: інформаційну, контрольну, аналітичну.

Варто звернути увагу на той факт, що із 32 положень (стандартів) бухгалтерського обліку, що використовують господарюючі суб'єкти, лише 7 (в тому числі положення 2, 3, 4, 5, 16, 29 і 30) виділені як такі, що не використовуються банками.

Студент повинен звернути увагу на те, що баланс банку також складається з активу та пасиву і ці терміни мають такий же зміст, як і в інших господарюючих суб'єктів. Тобто, актив балансу відображає господарські засоби, а пасив - джерела утворення цих засобів. Це особливо важливо усвідомити, бо від бухгалтерів господарюючих суб'єктів часто можна почути,

що банки відображають свої операції по дебету, в тому випадку, коли господарюючий суб'єкт подібні операції відображає по кредиту відповідного рахунку і навпаки. Таке враження складається лише при операціях на розрахунковому рахунку, який для господарюючого суб'єкта враховує грошові кошти, а для банків зазначені суми є кредиторською заборгованістю (зобов'язаннями) перед господарюючим суб'єктом.

Разом з тим діяльність банків має свою специфіку, що впливає на основи і принципи постановки тут бухгалтерського обліку. Адже банки, це такі фінансові інститути, що приймають вклади та надають позики. Отже, особливістю господарської діяльності банку, його відмінністю від інших господарюючих суб'єктів, є те, що він має справу з фінансовими ресурсами, залучає вільні фінансові ресурси і розміщує їх в активі операції з метою отримання прибутку. Винятком в цьому є Національний банк України, який належить до органів державного регулювання. Він виконує традиційні функції, характерні для центрального банку держави: розробляє та проводить грошово-кредитну політику, є емісійним і розрахунковим центром країни, банком банків і банкіром уряду.

Банки організують бухгалтерський облік відповідно до внутрішньої облікової політики, розробленої на підставі правил, встановлених Національним банком України відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та положень (стандартів) України.

План рахунків бухгалтерського обліку банків України охоплює 9 класів. Класи нумеруються однією цифрою (знаком) від 1 до 9. Кожний клас містить рахунки II, III і IV порядків. У Плані рахунків застосовується десятинна система кодування рахунків. При цьому перша цифра означає клас Плану рахунків, друга

- розділ у класі, третя групу у розділі, четверта - номер рахунка в групі.

При цьому нумерація рахунків усіх порядків має такий вигляд:

- класи - однозначні (класи) номери;
- рахунки II порядку (розділи) - двозначні номери;
- рахунки III порядку (групи) - тризначні номери;
- рахунки IV порядку - чотиризначні номери.

У зв'язку із цією інформацією рекомендуємо ще раз звернути увагу на структуру Плану рахунків банків, що поданий у додатку 1.

Особливістю бухгалтерського обліку в банках є і те, що тут запроваджено контррахунки: контрактивні (КА) і контрпасивні (КП). В Плані рахунків проти таких конкретних рахунків проставлені відповідні скорочення КА і КП. Так, наприклад, для обліку резервів призначені контрактивні рахунки резервів. Вони використовуються для регулювання показників активних рахунків. Відображення операцій на них здійснюється за методами відображення операцій за пасивними рахунками.

Контрпасивні рахунки використовуються для регулювання показників пасивних рахунків, а відображення операцій за цими рахунками здійснюється за методами відображення операцій за активними рахунками. Прикладами

контрпассивних рахунків є рахунки 5001 «Несплачений зареєстрований статутний капітал банку» та 5002 «Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)».

Вивчаючи тему 1, студент повинен в'яснити питання про об'єкти та предмети обліку в банках. Об'єктами фінансового обліку тут є фінансовий стан і фінансові результати господарської діяльності банку (активи, зобов'язання, капітал, доходи й витрати). А предметом бухгалтерського обліку в банку є його господарська діяльність - різні банківські операції. Відповідно кінцевим продуктом обліку є бухгалтерська звітність про господарську діяльність.

Завдання 1. Визначте вид і характер пропонованих нижче бухгалтерських рахунків. Відбийте інформацію в таблиці, наведеній після вправи.

- Ощадні сертифікати, емітовані банком;
- господарські матеріали;
- кошти на вимогу суб'єктів господарювання;
- короткострокові кредити суб'єктам господарської діяльності за внутрішніми торговельними операціями;
- резервні фонди;
- боргові цінні папери центральних органів державного управління в портфелі банку на продаж;
- валюта і банківські метали;
- зобов'язання з кредитування, отримані від банків;
- капітал банку;
- розрахунки з акціонерами;
- нарахування працівникам банку за заробітною платою;
- відсоткові доходи за іншими кредитами суб'єктам господарської діяльності в поточну діяльність;
- знос нематеріальних активів;
- кредити, отримані що отримані від інших банків;
- відсоткові витрати за коштами, отриманими від НБУ;
- цінні папери на зберігання;
- акції й інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж, випущені фінансовими (небанківськими) установами у торговельному портфелі банку;
- кореспондентський рахунок у НБУ;
- розрахункові документи, не сплачені в строк через відсутність коштів у банку;
- результат торговельних операцій.

Вид	Активний, або	Пасивний, або	Клас
Балансові:			
- постійні;			
- тимчас			

Завдання 2 . Використовуючи метод подвійного запису, відбийте наведені операції за позабалансовими рахунками:

-АКБ „Дромінь ” 11.11.17р. підписав угоду на відкриття кредитної лінії на вимогу АКБ „Електрон ” терміном 10 днів у розмірі 400000 грн.;

- АКБ „Дромінь ” отримав від друкарні 10000 бланків ощадних книжок.

Завдання 3. Початковий баланс банку „Київ ” уключає наступні дані:

1. Засновниками - фізичними особами - внесено до каси банку внесків готівкою на суму 100000 грн.

2. Засновниками - юридичними особами - на коррахунок банку перераховано внесків до статутного капіталу на суму 2500000 грн.

Використовуючи основне бухгалтерське рівняння, запишіть наведені дані у вигляді формули.

Тема 2. Облік капіталу

Тема 2 присвячена одному з найважливіших елементів балансу банку. Студент повинен, насамперед, зрозуміти суть самого поняття «капітал». Визначень поняття капіталу є декілька. Зокрема, існує таке пояснення суті капіталу, як різниця між загальними сумами активів і зобов'язань банку. Ще під капіталом розуміють суму грошових коштів, внесених засновниками. Початковий розмір капіталу встановлюється і фіксується у статуті банку при його заснуванні. Від цього і походить його назва.

Без наявності оплаченого та зареєстрованого підписного капіталу банку у розмірі, що встановлений Законом України «Про банки і банківську діяльність», банк не може отримати банківської ліцензії, а відповідно не може здійснювати банківської діяльності. Розмір статутного капіталу на момент реєстрації банку встановлений статтею 31 Закону України «Про банки і банківську діяльність» в редакції від 14.09.2006. Цією статтею мінімальний розмір статутного капіталу на момент реєстрації банку визначений в сумі не менше 10 мільйонів євро.

Після реєстрації банки при необхідності і можливості можуть збільшувати розмір статутного капіталу, дотримуючись відповідних нормативно -правових вимог. Так, за підсумками року на основі фінансової звітності банки зобов'язані коригувати розмір статутного капіталу на індекс девальвації чи ревальвації гривні за рахунок та в межах валових доходів або валових витрат банку відповідно до методики, встановленої Національним банком України.

Законом України «Про банки і банківську діяльність» встановлено, що капітал банку охоплює основний капітал та додатковий капітал.

Основний капітал банку містить сплачений і зареєстрований статутний капітал і розкриті резерви, які утворені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку, надбавок до курсу акцій і додаткових внесків акціонерів у капітал, загальний фонд покриття ризиків, що створюється під невизначений ризик при проведенні банківських операцій, за винятком збитків за поточний рік і нематеріальних активів.

За умови затвердження Національним банком України додатковий капітал може охоплювати нерозкриті резерви, резерви переоцінки, гібридні (борг/капітал) капітальні інструменти за відповідними критеріями,

субординований борг. При цьому сума таких коштів, віднесених до капіталу, не може перевищувати 50% розміру основного капіталу зі щорічним зменшенням на 20 процентів від його первинної вартості протягом 5 останніх років угоди.

Національний банк України має право визначати своєю постановою інші статті балансу банку для віднесення до додаткового капіталу, а також умови і порядок такого віднесення. Додатковий капітал не може бути більшим 100 процентів основного капіталу.

Формування та збільшення статутного капіталу може здійснюватися лише шляхом грошових внесків. Грошові внески для формування та збільшення статутного капіталу банку резиденти України здійснюють у гривнях, а нерезиденти - в іноземній вільно конвертованій валюті або в гривнях. Статутний капітал банку не повинен формуватися з непідтверджених джерел.

Забороняється використовувати для формування капіталу банку бюджетні кошти, якщо вони мають інше цільове призначення.

Банк не має права без згоди Національного банку України зменшувати розмір регулятивного капіталу нижче мінімально встановленого рівня. Капітал банку не може бути меншим статутного капіталу.

Банки зобов'язані формувати резервний фонд на покриття непередбачених збитків по всіх статтях активів та позабалансових зобов'язаннях. Розмір відрахувань до резервного фонду має бути не менше 5 процентів від прибутку банку до досягнення ними 25 процентів розміру регулятивного капіталу банку.

У разі коли діяльність банку може створювати загрозу інтересам вкладників та інших кредиторів банку, Національний банк України має право вимагати від банку збільшення розміру резервів щорічних відрахувань до них.

Банк може мати у власності нерухоме майно загальною вартістю не більше 25 процентів капіталу банку. Це обмеження не поширюється на:

1) приміщення, яке забезпечує технологічне здійснення банківських функцій;

2) майно, яке перейшло до банку у власність на підставі реалізації прав заставодержателя відповідно до умов договору застави;

3) майно, набуте банком з метою запобігання збиткам, за умови, що таке майно має бути відчужено банком протягом одного року з моменту набуття права власності на нього.

Суть капіталу банку легше зрозуміти, коли ознайомитися із структурою 5 класу рахунків банку «Капітал банку» та їх кореспонденцією. П'ятий клас рахунків містить три розділи:

50 «Статутний капітал та інші фонди банку»,

51 «Результати переоцінки»,

52 «Приписний капітал філії іноземного банку».

До розділу 50 входять групи:

500 «Статутний капітал банку»,

501 «Емісійні різниці»,

502 «Загальні резерви та фонди банку»,

503 «Результати минулих років»,

504 «Результати звітнього року, що очікують затвердження».

Кожна група розділу 50 містить три-чотири рахунки. Так група 500 містить рахунки:

5000 «Зареєстрований статутний капітал банку»,

5001 «Несплачений зареєстрований статутний капітал банку»,

5002 «Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)»,

5003 «Дивіденди, що спрямовані на збільшення статутного капіталу».

Розділ 51 містить лише одну групу 510 із такою ж назвою як і розділ «Результати переоцінки». До цієї групи входять п'ять рахунків, на яких відображається результат переоцінки окремих об'єктів: основних засобів, нематеріальних активів, цінних паперів у портфелі банку на продаж, інвестицій в асоційовані компанії та результати переоцінки за операціями хеджування.

Розділ 52 «Приписний капітал іноземного банку» містить одну групу 520 та один рахунок 5200 із тією ж назвою.

Переважна частина рахунків цього класу є пасивними. Проте рахунки 5031 «Непокриті збитки минулих років» та 5041 «Збиток звітнього року, що очікує затвердження» є активними і суми, що відображені на них, в балансі приймаються з від'ємним значенням.

Рахунки класу 5 кореспондують в основному між собою при розподілі прибутку, формуванні цільових резервів, капіталізації дивідендів. В інших випадках - при відображенні внесків акціонерів у статутний капітал - із рахунками 1, 2, 3 класів, при здійсненні переоцінки активів - з рахунками 3 і 4 класів, при визначенні фінансового результату кореспондують з рахунками 6 і 7 класів.

Завдання 1 . Згідно з принципом нарахування та відповідності до визнаних доходів і витрат застосовують наступні терміни:

- відкладений дохід, або доходи майбутніх періодів (авансів, надходжень, передплат);

- нарахований дохід;

- відкладені витрати, або витрати майбутніх періодів (авансовий платіж);

- нараховані витрати.

З'ясуйте відповідність нижченаведених визначень до вищезазначених термінів. Прокоментуйте відповідь на нижченаведених прикладах:

- дохід ще не зароблений, отриманий наперед;

- дохід вже зароблений, але не отриманий;

- видатки сплачені, але не понесені;

- видатки понесені, але ще не сплачені.

Приклади:

- відсотки за весь термін користування кредитом сплачені позичальником разом із отриманням кредиту;

- відсотки за строковими депозитами, нараховані наприкінці місяця, термін повернення яких іще не настав;

- отримано орендну плату за офісне приміщення за шість місяців наперед;

- нараховано і сплачено відпусткові в розмірі 1800 грн., за дні відпустки в

січні;

-наприкінці місяця нараховано відсотки за користування кредитами, термін сплати за кредитними договорами ще не настав.

Завдання 2. Які з наведених нижче статей витрат слід уважати капітальними, а які - поточними для складання фінансових звітів банку:

- купівля офісного приміщення;
- щорічна амортизація офісного приміщення;
- сплата коштів за нотаріальне посвідчення угоди купівлі-продажу приміщення;
- вартість ремонту комп'ютерного обладнання;
- витрати на реалізацію кредитних карток;
- вартість нових комп'ютерів;
- транспортні витрати на доставку комп'ютерів;
- митні збори, сплачені при ввезенні комп'ютерів;
- вартість встановлення нових комп'ютерів;
- заробітна платня операторам.

Завдання 3. АКБ „Київ ” протягом місяця на коррахунок отримав відсотки за кредитом на суму 30000 грн., сплатив відсотки за строковими депозитами

- 15000 грн., одержав міжбанківський кредит на суму 140000 грн. В останній день місяця одержав внески до статутного капіталу - 80000 грн. Повні надходження за місяць дорівнюють 250000 грн., платежі - 15000 грн.

Які з наведених позицій слід уключити до балансу, а які до звіту про прибутки та збитки? Заповніть таблицю:

Фінансові звіти	
Звіт про прибутки та збитки: - доходи - витрати Бухгалтерський баланс: - активи - зобов'язання - капітал власників	

Тема 3. Облік доходів і витрат

Банки створюються для отримання прибутків. Тому доходи банків повинні бути більшими, ніж витрати. Різниця між ними створює економічно-фінансовий результат діяльності банків. У зв'язку з цим банки приділяють належну увагу обліку цих складових частин результатів діяльності.

Як і будь-який господарюючий суб'єкт, банк добивається отримати якнайбільші доходи та звести до мінімуму витрати. Проте ці процеси обмежуються нормативно-правовими актами, рівнем конкуренції,

міркуваннями іміджу тощо (див. табл.).

Код розділу	Назва розділу класу рахунків 6 «Доходи»	Код розділу	Назва розділу класу рахунків 7 «Витрати»
60	Процентні доходи	70	Процентні витрати
61	Комісійні доходи	71	Комісійні витрати
62	Результати від торговельних операцій	73	Інші операційні витрати
63	Інші операційні доходи	74	Загальні адміністративні витрати
64	Інші доходи	77	Відрахування в резерви
67	Повернення списаних активів	78	Непередбачені витрати
68	Непередбачені доходи	79	Податок на прибуток

Вивчаючи тему 3 «Облік доходів і витрат» студент повинен звернути увагу на структуру класів рахунків 6 «Доходи» та 7 «Витрати». Програмою вивчення теми 3 спеціально об'єднано два класи рахунків: доходів і витрат. Доходи і витрати банки здійснюють і отримують в більшості випадків з однакових напрямків. Відповідно більшість розділів класу рахунків 6 «Доходи» та 7 «Витрати» мають назви, що відрізняються закінченням: в одному випадку до назви розділу додають «доходи», в іншому - «витрати».

Розділи класів рахунків 6 і 7 характеризують специфіку доходів банків. За обсягами та питомою вагою доходів та витрат банків на першому місці перебувають процентні доходи та процентні витрати. Це пов'язано з тим, що для банків основним видом діяльності є залучення грошових коштів із виплатою за їх використання процентів (витрати), та надання грошових коштів в кредит і отримання за це процентів (доходи).

Ознайомлення із розділами цих класів рахунків дасть можливість студенту опанувати принципи облікового групування доходів та витрат.

При цьому студент повинен звернути увагу на те, що субрахунки класу рахунків 6 «Доходи» є переважно пасивними, а субрахунки класу рахунків 7 «Витрати» - переважно активні. Проте доходи і витрати банки в обліку відображають із застосуванням принципу нарахування та відповідності. Тому рахунки нарахованих доходів - активні, бо несуть інформацію про суми доходів, які банк повинен отримати при настанні термінів сплати. Рахунки нарахованих витрат - пасивні, бо відображають інформацію про суми, які необхідно оплатити. Суть принципу нарахування полягає в тому, що доходи і витрати банку в обліку відображаються за фактом заробляння доходу або виникнення зобов'язання, а не за фактом отримання чи сплати грошових коштів.

При самостійному вивченні теми варто використати загальні правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, які затверджені Постановою Правління НБУ від 18.06.03 № 255 із змінами і доповненнями.

Завдання 1. Видано та списано готівку грошей із каси банку протягом операційного дня, грн.:

за грошовим чеком видано готівка на заробітну платню акціонерному товариству	5690
юридичним особам на господарські потреби	487

у підзвіт працівнику банку	500
для здачі залишку на коррахунок	5400
на позику фізичній особі	5000
як повернення фізичній особі депозиту	1500
списано нестачу коштів у касі за результатами ревізії	15

Завдання 2. Відбийте на відповідних балансових рахунках банківських операції з інкасації готівки:

- надходження готівки грошей до її перерахування;
- зарахування готівки, якщо не виявлено відхилень фактичної наявності від документальної;
- у разі нестачі, виявленої при перерахуванні (фактична наявність 2200 грн.; за супровідними відомостями й оприбутковано попередньо до каси 2300 грн.; нестача 100 грн.);
- у випадку, якщо виявлено надлишок готівки (сума за супровідними відомостями - 5000 грн., фактична - 5300, надлишок - 300 грн.).

Завдання 3. АТ "Мрія" підписало з банком угоду на отримання права на овердрафт у розмірі 15000 грн. з 01. 02. 16 р. по 01. 12. 17 р. 11 червня залишок на поточному рахунку підприємства склав 20000 грн. Складіть бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями та виведіть залишки за рахунками. Виконайте нарахування відсотків за рахунком овердрафт і відбийте їх в обліку. Базова ставка за кредитами в банку складає 18% річних. Надбавка за овердрафтом - 2%. До рахунку підприємства висунено наступні претензії:

№	Вид документа	Сума, грн.
1	Платіжне доручення на перерахування податку на одану вартість до бюджету.	14500
2	Платіжне доручення на перерахування постачальникові за тримані запчастини до обладнання згідно з угодою.	9600
3	Грошовий чек на виплату заробітної платні.	3000
4	Платіжне доручення на: а) перерахування прибуткового податку з робітників і лужбовців до бюджету; б) інших обов'язкових платежів.	4400 3500
5	Платіжне доручення на сплату орендних платежів за використання орендних приміщень.	2600

Тема 4. Облік касових операцій

Тему «Облік касових операцій» необхідно почати вивчати із «Інструкції про касові операції в банках України», яка затверджена Постановою Правління (ПП) НБУ № 337 від 14.08.2003 р., Інструкції з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків України», затвердженою ПП НБУ № 520 від 13.12.2003 р. і «Інструкції з бухгалтерського

обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України», затвердженою ПП НБУ № 495 від 20.10.2004 р..

Вивчаючи зазначені інструкції, студент повинен звернути увагу на те, що касові операції для банків є надзвичайно масовими, відповідальними через можливість допущення помилок при видачі, прийманні і обліку готівкових коштів, та такими, що вимагають значних витрат на охорону коштів при зберіганні і транспортуванні. Інструкції враховують зазначені особливості і відповідно регламентують кожну операцію.

Враховуючи особливості касових операцій в банках, відповідальність за збереження грошей і цінностей несуть керівник банку, головний бухгалтер та завідувач каси (головний касир). Банки здійснюють серйозний внутрішній контроль за правильною організацією ведення касових операцій. З кожним працівником каси укладають договір про повну матеріальну відповідальність. Ці ж працівники повинні скласти залік із знання інструкцій із ведення касових операцій. Банки можуть здійснювати касові операції лише при наявності в них ліцензії НБУ.

Студент повинен звернути увагу на те, що в обліку касових операцій банку особливу увагу приділяють документуванню операцій. На кожну операцію передбачений відповідний комплекс документів. Так, до касових документів у банках належать заявка на переказ готівки, заявка на видачу готівки, прибутковий касовий ордер, видатковий касовий ордер, грошовий чек. Рух цінностей, що враховуються на забалансових рахунках, використовують видатковий позабалансовий ордер, прибутковий позабалансовий ордер. Ніяких виправлень в касових документах не допускається.

Кожен касовий документ має обов'язкові реквізити, заповнення яких строго контролюється. До таких обов'язкових реквізитів відносять: дату здійснення операцій, суму касових операцій, зазначення платника та одержувача, номера рахунків, назва банків, дані паспорта одержувача чи документ, що його замінює, підписи платника або одержувача, працівників банку, відповідальних за здійснювану операцію.

Що стосується безпосередньо обліку касових операцій в банку, варто пам'ятати, що готівкові кошти тут використовують не тільки в операціях з клієнтами, але й для внутрібанківських операцій - видача зарплати, премій, коштів за рахунок фондів соціального страхування тощо, а також надходження до каси готівкових коштів від працівників за надані їм послуги банком.

Особливістю обліку касових операцій у банках є те, що в Плані рахунків бухгалтерського обліку банків України немає конкретного рахунку «Каса». Готівкові операції банки облікують на рахунках класу 1 «Казначейські та міжбанківські операції, розділу 10 «Готівкові кошти», групи 100 «Банкноти та монети» на рахунках від № 1001 до № 1007. До цього розділу належить також група 101 «Дорожні чеки», на якому враховують відповідні цінні папери. Проте цінні папери враховують і на інших розділах.

Завдання 1. Комерційний банк "Промінь" прийняв депозитний внесок від фізичної особи готівкою на термін 1 рік 6 місяців на суму 4000 грн. Відсоткова

ставка за депозитом 15% річних. Згідно з угодою відсотки виплачуються кожний квартал. Складіть бухгалтерські проводки.

Завдання 2. АТ "Пульс" уклало депозитну угоду з банком на строковий депозит у сумі 10000 грн. АТ перерахувало вказану суму зі свого поточного рахунку в цьому ж банку. Термін депозиту - квартал. Відсоткова ставка за депозитом - 15% річних. Депозит повернено разом зі сплатою відсотків у визначений термін. Складіть бухгалтерські проводки за виконаними операціями.

Завдання 3. КБ "Світоч" уклад депозитну угоду з банком „Дромінь” на строковий депозит у сумі 100000 грн. КБ „Світоч” перерахував вказану суму зі свого кореспондентського рахунку на рахунок банку „Дромінь”. Термін депозиту - 2 місяці.. Відсоткова ставка за депозитом - 15% річних. Депозит повернено разом зі сплатою відсотків у визначений термін. Складіть бухгалтерські проводки за виконаними операціями.

Тема 5. Облік розрахункових операцій

При самостійному вивченні теми з обліку розрахункових операцій в банках студент повинен звернути увагу на той факт, що основними операціями в цьому випадку є розрахунки банку із своїми клієнтами, розрахунки клієнтів між собою через банк та кореспондентських відносин між банками. Тема охоплює питання відкриття банками рахунків клієнтів та використання коштів за цими рахунками, облік кореспондентських відносин між банківськими установами, облік безготівкових розрахунків у банку та облік операцій із застосуванням платіжних карток тощо.

Що стосується рахунків, які банк відкриває для своїх клієнтів, то важливо врахувати, що основним видом рахунків для клієнтів є поточний рахунок. Такий рахунок призначений для зберігання грошових коштів господарюючого суб'єкта і здійснення розрахунків за тими видами діяльності, які передбачені статутом цього суб'єкта. Порядок відкриття банками рахунків клієнтів і використання коштів на цих рахунках, а також закриття рахунків регулюється «Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах», яка затверджена ПП НБУ № 492 від 12.11.2003 року. Конкретні умови відкриття та функціонування рахунку визначається в договорі між банком та клієнтом. У цьому ж документі визначаються види розрахункових операцій клієнта та порядок розрахунків за розрахунково -касове обслуговування.

При цьому важливо пам'ятати, що господарюючий суб'єкт чи інший клієнт банку має право відкривати поточні рахунки у національній та іноземній валюті в необмеженій кількості банків в залежності від його потреб. В той же час в Україні не дозволяється відкривати рахунки в банках без ідентифікованого клієнта, тобто такого, що ховається за якимось номерами, паролями тощо.

Поточним рахункам господарюючих суб'єктів, юридичних і фізичних осіб банки присвоюють відповідні номери, де зашифровують код введення

оператором в автоматизовану мережу банку визначеного рахунку, резидентність клієнта, порядковий номер клієнта в книзі реєстрації відкритих рахунків, код валюти, характеристика аналітичного рахунку. Таким чином працівники банку за номером рахунку можуть визначати основні характеристики клієнта.

Застосовують банки шифрування видів операцій. Такі шифри проставляються в особових рахунках клієнтів та в виписках банків про їх операції, що надаються клієнтам.

За цими шифрами клієнти, розробляючи банківські виписки, розшифровуючи записи та операції, орієнтуються в характері здійснених записів.

Студенту важливо мати уяву про зазначені шифри як для роботи із банківськими документами, так і для ознайомлення із системою документації, яка є підставою для проведення операцій за особовим рахунком. Тому наводимо такі шифри за літературними даними [22, С. 86]:

Умовні цифрові позначення виду операції	Документи, що є підставою для проведення операції за особовим рахунком
1	Платіжне доручення
2	Платіжна вимога-доручення
4	Акредитиви
5	Вексель
6	Меморіальний ордер
7	Платіжна вимога
12	Чеки, видані фізичним особам
13	Розрахунковий чек
14	Платіжна картка

Зазначені в таблиці документи використовуються лише для оформлення безготівкових розрахунків у банку, а порядок їх застосування регулюється інструкціями банку. Згідно з цими інструкціями уже за назвою документа можна уявити його форму, особливість документообігу і порядок списання коштів з поточного рахунку платника та їх рух до зарахування на рахунок одержувача. Про ці документи, порядок їх використання в бухгалтерії господарюючого суб'єкта студенту відомо із дисципліни «Фінансовий облік».

Студент повинен пам'ятати, що списання коштів з рахунку платника здійснюється тільки за його дорученням і лише за першим примірником розрахункового документа. В окремих випадках, передбачених нормативно - правовими актами, можливі списання коштів з рахунків на підставі платіжних вимог стягувачів, коли є підстави для примусового списання коштів. Загальні правила, форми і стандарти розрахунків юридичних і фізичних осіб та банків у грошовій одиниці України і на території України, що здійснюються за участю банків, установлені «Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті», яка затверджена ПП Національного банку України № 22 від 21.01.2004 року. Для студента зазначена інструкція в цьому випадку повинна бути основним джерелом знань про порядок обліку розрахунків у банку.

Що стосується рахунків із Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, то при вивченні теми із обліку розрахункових операцій студент насамперед повинен звернути увагу на рахунки, де ведеться облік коштів клієнтів банку. Це, зокрема, розділи 25 «Кошти бюджету та позабюджетних фондів України» та 26 «Кошти клієнтів банку». Рахунки цих розділів найчастіше кореспондують із рахунками розділу 12 «Кошти у Національному банку України».

Завдання 1. Кондитерська фабрика (залишок на рахунку - 2900 грн.) 30 жовтня передала відділенню банку "Країна" платіжне доручення № 56 на перерахування коштів наступним постачальникам:

1. Цукрорафінадному заводу за сировину, отриману 25 жовтня, - 1500 грн.

2. Картонажній фабриці за рахунком № 44 за тару, відібрану й підготовлену для вивезення зі складу фабрики (рахунок фабрики знаходиться в тій же установі банку) - 700 грн.

Що зробить банк з дорученнями? Складіть бухгалтерські проводки.

Завдання 2. Автокомбінат подав вимогу-доручення до свого банку (розрахунковий рахунок № 25483 у міському відділенні Укрсоцбанку м. Харкова, МФО 345655) за виконані послуги з перевезення вантажу

трикотажній фабриці згідно з угодою № 46 від 3 серпня на суму 3500 грн.

Складіть платіжну вимогу-доручення від імені постачальника. Складіть бухгалтерські проводки.

Завдання 3. За заявою клієнта "Трикотажна фабрика" банк "Схід" 2 червня видав чекову книжку для розрахунків за основною діяльністю за товари та послуги на суму 3000 грн. Трикотажна фабрика 14. 06 передала АТ "Постачовна" в розрахунок за отриманий товар чек на суму 1500 грн. Суми чеків, переданих трикотажною фабрикою автобазі 15. 06 і 16. 06 відповідно склали 400 грн. і 350 грн. Рахунок автобазі знаходиться в тому ж банку "Схід". АТ "Постачовна" подало до свого банку чек трикотажної фабрики. На рахунку трикотажної фабрики № 467 залишилась невикористана сума - 750 грн. Фабрика подала платіжне доручення на закриття рахунку за обліком лімітованої чекової книжки.

Як чином оформлюють розрахунки чеками. Складіть бухгалтерські проводки.

Тема 6. Облік операцій з кредитування

Як і в фінансовому обліку господарюючих суб'єктів, в банківському бухгалтерському обліку під кредитуванням розуміють операцію, коли банк за винагороду надає кошти в розпорядження контрагента на умовах строковості та повернення. Проте, якщо для господарюючого суб'єкта отримання кредитів є епізодом в його діяльності, то для банків кредитування є головним напрямком діяльності. Це важливо враховувати студенту при вивченні теми щодо обліку операцій з кредитування.

Кредити можуть бути короткостроковими, якщо термін їх погашення визначається меншим року, та довгостроковими, якщо термін їх погашення встановлюється більше одного року. Відповідно облік таких кредитів ведеться на

різних рахунках. Важливо студенту враховувати, що у кредитних відносинах банк може виступати і кредитором і позичальником.

Зазначені особливості обліку операцій із кредитування найшли відображення в балансових рахунках та кореспонденції рахунків. Так, в розділі 13 «Кошти Національного банку України» виділені групи рахунків 131 «Короткострокові кредити, які отримано від Національного банку України» та 132 «Довгострокові кредити, які отримано від Національного банку України». В розділі 15 «Кошти в інших банках» кредитні операції враховуються на рахунках групи 152 «Кредити, що надані іншим банкам», а в розділі 16 «Кошти інших банків» виділена група рахунків 162 «Кредити, що отримані від інших банків».

Основу обліку операцій з кредитування становлять рахунки 2 класу «Операції з клієнтами», в тому числі за розділами - 20 «Кредити, що надані суб'єктам господарювання», 21 «Кредити, що надані органам державної влади», 22 «Кредити, що надані фізичним особам» та розділ 27 «Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій». В кожному із зазначених розділів виділені групи рахунків і конкретні рахунки, на яких ведеться облік сумнівної заборгованості та резерви під заборгованість за кредитами. Студент повинен пам'ятати, що Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України рахунків безнадійної кредитної заборгованості не передбачено.

Як і у випадку обліку операцій на поточному рахунку, при обліку операцій з кредитування, банк своїм клієнтам надає виписки із додатками, що повідомляють про зміст банківської операції, суму операції та підтверджують правомірність здійсненої операції.

Студенту необхідно звернути увагу на особливості обліку процентів за користування кредитами. Для банків проценти є основним джерелом доходів. Їх розмір, порядок нарахування та терміни сплати визначаються договором між банком і контрагентом, який враховує положення нормативно -правових актів держави і в тому числі НБУ. Нарховує проценти за кредити кредитна служба банку та надає відповідний документ бухгалтерії банку.

Студент повинен зрозуміти в чому полягає різниця між процентами за користування кредитами та комісійними доходами за кредитними операціями. Комісійними доходами в цьому випадку є комісії за посередництво на фінансовому ринку, комісії за надання консультацій, послуги за річними або безстроковими контрактами, комісії за позабалансовими кредитними операціями, що є комісійними послугами і визнаються як доходи після виконання послуг. Отже комісійні доходи за кредитними операціями є доходами за супутні кредитуванню послуги.

Крім підручників та посібників при вивченні матеріалів теми, студенту обов'язково необхідно опрацювати Інструкцію з бухгалтерського обліку кредитних, депозитних операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, яка затверджена Постановою Правління НБУ № 435 від 15.09.2004 р, а також Положення про порядок формування і використання резерву для можливих утрат за кредитними операціями банків, яке затверджене ПП НБУ № 279 від 06.07.2000 р. Найнадійнішим джерелом отримання цих нормативних документів із змінами та доповненнями є інформація

в Інтернеті за адресою [Мр.://гакоп. гада. доу. иа.](#)

Вивчаючи тему з обліку кредитних операцій, студент повинен звернути увагу на облік цих операцій на позабалансових рахунках дев'ятого класу «Позабалансові рахунки». У цьому класі для обліку кредитних операцій виділений розділ 91 «Зобов'язання з кредитування, що надані та отримані» із групами рахунків 910 «Зобов'язання з кредитування, що надані банкам» (активні рахунки), 911 «Зобов'язання з кредитування, що отримані від банків» (пасивні рахунки) та 912 «Зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам» (активні рахунки). Ці рахунки кореспондують із рахунками розділу 99 «Контррахунки та поза балансова позиція банку» групи 990 «Контррахунки для рахунків розділів 90-95».

Особливістю обліку на позабалансових рахунках кредитних операцій є те, що він використовується для обліку зобов'язань та вимог за укладеними, але ще не виконаними договорами.

Облік кредитних операцій супроводжується позабалансовими обліковими операціями гарантій. До гарантійних операцій належать поручництва. Гарантії, що групуються за ознакою надані та отримані, враховуються на рахунках розділу 90 «Зобов'язання та вимоги за всіма видами гарантій» за розділами 900 «Гарантії, поручительства, акредитиви та акцепти, що надані банкам», 901 «Гарантії, що отримані від банків», 902 «Гарантії, що надані клієнтам», 903 «Гарантії, що отримані від клієнтів» та 909 «Сумнівні гарантії та поручитель - ства».

Завдання 1. Комерційний банк "Надія" в м. Харкові 15 вересня зарахував на рахунок постачальника платіж у сумі 3212 грн. з відкритого в ньому непокритого акредитива. Банк одержав право прямого дебетування коррахунку від банку-кореспондента "Славія".

Складіть бухгалтерські проводки в комерційних банках.

Завдання 2. Від АТ "Міцність" у м. Харкові 3 лютого до Харківського відділення Промінвестбанку надійшла заява на виставлення з його рахунку акредитиву для розрахунків із заводом "Схід" у м. Жмеринці, який обслуговується відділенням Приватбанку, за обладнання на суму 50 тис. грн. Термін закриття акредитива в банку постачальника - 15 лютого. Умови оплати акредитива проти реєстру рахунків з акцептом уповноваженого П. В. Петренка і транспортних документів, що підтверджують відвантаження обладнання. Акредитив відкрито в банку постачальника. Акредитив використано на суму 45 тис. грн., залишкову суму було повернуто на розрахунковий рахунок АТ "Міцність".

Складіть бухгалтерські проводки в банку акредитиводавця й акредитивоотримувача.

Завдання 3. Протягом операційного дня до прибуткової каси надійшла готівка грошей, грн.:

на депозитні вклади від громадян	5900
виручка з реалізації від юридичних осіб	76000
із коррахунку на поповнення каси	100
невикористаний залишок від підзвітної особи	50
як погашення позички працівником банку	250
як прибуткування надлишку каси за результатами ревізії	24

Відобразити в бухгалтерському обліку (на рахунках) операції з надходження готівки грошей до каси банку.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. МЕТОДИКА ВІДОБРАЖЕННЯ НЕОБОРОТНИЙ ТА ОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА РАХУНКАХ БАНКУ

Тема 7. Облік депозитних операцій

Депозитною операцією банку є операція із залучення грошових коштів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх депозитними сертифікатами. Такі депозити бувають вкладками на вимогу і видаються вкладнику на першу вимогу та строкові вклади, які повертаються вкладнику після закінчення обумовленого в договорі строку.

Студент повинен розуміти різницю між активними депозитними операціями, за якими банки розміщують кошти на депозит в інших банках, та пасивними депозитними операціями, при яких банк залучає кошти на депозит.

Всі депозитні операції оформляються договорами між банком та юридичними і фізичними особами. Ці договори, в залежності від характеру взаємовідносин між банком та його контрагентом, можуть бути такими: договір банківського рахунку; договір банківського вкладу з видачею ощадної книжки; договір банківського вкладу з видачею ощадного сертифіката; договір банківського вкладу з видачею іншого документу, що підтверджує внесення грошової суми. Орієнтуючись в зазначених договорах, студенту буде легше опанувати суть обліку депозитних операцій.

Особливості бухгалтерського обліку депозитних операцій банку, як вже зазначалося, залежить від того, чи це активні, чи пасивні операції.

Активні операції, а це є операції лише міжбанківські, обліковуються на рахунках першого класу. Активні депозитні операції також поділяються «на вимогу» та «строкові» із такими ж характеристиками, як і у випадку депозитних операцій із клієнтами банків.

Для обліку активних операцій «на вимогу» Планом рахунків передбачено в розділі 12 «Кошти в Національному банку України» рахунки 1200 «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України» та 1203 «Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку України». З цією ж метою в розділі 15 «Кошти в інших банках» передбачений рахунок 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках».

Для обліку активних депозитних операцій «строкових» Планом рахунків бухгалтерського обліку у банках України передбачені рахунки із групи 121 «Строкові вклади (депозити) у Національному банку України» 1211 «Кошти, що надані Національному банку України за операціями репо» та 1212 «Короткострокові вклади (депозити) у Національному банку України». Також передбачені відповідні рахунки в розділі 15 «Кошти в інших банках» групи рахунків 151 «Строкові вклади (депозити), що розміщені в інших банках»: 1510 «Депозити овернайт, що розміщені в інших банках», 1512 «Короткострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках», 1515 «Довгострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках» та 1516 «Довгострокові вклади (депозити), що розміщені на умовах субординованого боргу».

Якщо активні депозитні операції є мало чисельними, бо банки вкладають залучені кошти лише в декількох банках, то пасивні депозитні операції охоплюють велику кількість такого роду операцій та контрагентів. Такі операції можуть бути міжбанківські, клієнтські та операції із сертифікатами. Міжбанківські пасивні депозитні операції «на вимогу» та «строкові» враховуються на рахунках розділу 13 «Кошти Національного банку України» та 16 «Кошти інших банків».

Найпоширеніші клієнтські пасивні депозитні операції поділяються на три групи: суб'єкти господарювання, фізичні особи, інші суб'єкти.

Пасивні депонентські операції із клієнтами обліковуються на рахунках розділу 26 «Кошти клієнтів банку»: з господарюючими суб'єктами на рахунках груп 260 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» і 261 «Строкові кошти суб'єктів господарювання»; з фізичними особами на рахунках груп 262 «Кошти на вимогу фізичних осіб» та 263 «Строкові кошти фізичних осіб»; і на рахунках розділів 25 «Кошти бюджету та позабюджетних фондів України» і 26 «Кошти клієнтів банку» з іншими суб'єктами на рахунках груп 251 «Кошти Державного бюджету України», 252 «Бюджетні кошти клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України», 253 «Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України», 254 «Кошти місцевих бюджетів та бюджетні кошти клієнтів, які утримуються за рахунок місцевих бюджетів», 255 «Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя», 256 «Кошти позабюджетних фондів», 264 «Кошти виборчих фондів» і 265 «Кошти небанківських фінансових установ».

Облік пасивних депонентських операцій з сертифікатами здійснюється на рахунках 3 класу, розділу 33 «Цінні папери власного боргу, крім субординарного боргу» груп рахунків: 332 «Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком», 333 «Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком», 334 «Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком».

В більшості випадків у договорах банківського вкладу передбачається, що банк зобов'язаний видавати вклад або його частину на першу вимогу вкладника, незалежно від виду вкладу (депозиту). При цьому можливий варіант

зміни розміру процентів, якщо своєю вимогою вкладник порушив раніше узгоджені умови депозиту.

Депозитні операції банків пов'язані із сплатою чи отриманням процентів. Проценти по депозитних операціях нараховуються за процентними ставками, які передбачені умовами, розробленими банком та які відображені в договорі. Проценти, які банк виплачує своїм клієнтам за вкладами (депозитами), виступають як процентними витрати банку, а проценти, які банк отримує за своїми банківськими депозитами, є його процентними доходами.

Завдання 1. Виходячи з формули номера аналітичного особового рахунку, складіть номер особового рахунку, відкритого за короткостроковими депозитами, залученими від банку „Мрія”, на балансовому рахунку 7012 „Відсоткові витрати за короткостроковими депозитами інших банків”, якщо відомо:

- номер банку „Мрія” за міжбанківськими розрахунками -322636;
- порядковий номер особового рахунку - 016.

Завдання 2. Комерційний банк "Надія" в м. Харкові 10 вересня прийняв до сплати від АТ "Промінь" платіжне доручення № 32 на суму 4900 грн. за одержані запчастини від міжміського постачальника. Постачальник має розрахунковий рахунок у КБ "Фінансист" у м. Запоріжжі. Розрахунки між банками здійснюються через платіжну систему НБУ.

Назвіть порядок відкриття комерційному банку кореспондентського рахунку в управлінні НБУ, складіть бухгалтерські проводки в комерційних банках.

Завдання 3. У КБ „Світоч” 07. 07. 17. за поточними рахунками ТзОВ „Сервіс” проведено наступні операції:

- за платіжним дорученням іногороднього платника зарахована виручка від реалізації на суму 36000 грн.;
- за грошовим чеком видано кошти на заробітну платню на суму 1200 грн.;
- за платіжним дорученням перераховано кошти за виконані роботи капітального ремонту приміщення на суму 4500 грн.;
- на поточний рахунок зараховано наданий банком короткостроковий кредит на суму 5000 грн.;
- за платіжним дорученням перераховано платежі до державного бюджету на суму 90 грн.;
- залишок коштів на поточному рахунку на початок дня складає 50 грн.

Тема 8. Облік операцій з цінними паперами

Цінними паперами є грошові документи, які засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила та їх власником і передбачають, як правило, виплату доходу власнику у вигляді дивідендів або процентів, а також можливість передачі грошових і інших прав, що впливають із цих документів, іншим особам.

При вивченні теми обліку операцій з цінними паперами для студента

важливо познайомитися із положеннями Закону України «Про цінні папери і фондову біржу», від 18.06.91 № 1201 - XII (із змінами) та із «Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України», затвердженою ПП НБУ від 03.10.05 № 358.

Зокрема в зазначеному Законі України студент ознайомиться із переліком цінних паперів, які випускаються в Україні. До них відносяться: акції, облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик, облігації місцевих позик, облігації підприємств, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, інвестиційні сертифікати, векселі, приватизаційні папери.

Законом України визначається, що цінні папери можуть бути іменними або на пред'явника. Іменні цінні папери, якщо інше не передбачено цим Законом або в них спеціально не вказано, що вони не підлягають передачі, передаються шляхом повного індосаменту (передавальним записом, який засвідчує перехід прав за цінним папером до іншої особи). Цінні папери на пред'явника обертаються вільно. Цінні папери можуть бути використані для здійснення розрахунків, а також як застава для забезпечення платежів і кредитів. Саме ці та інші положення нормативно-правових актів регулюють операції із цінними паперами та є основою для облікових операцій.

Для обліку цінних паперів у Плані рахунків бухгалтерського обліку банків України передбачений 3 клас рахунків «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання». В цьому класі цінні папери обліковуються на таких розділах та групах рахунків: 30 «Цінні папери в торговому портфелі банку» групи - 300 «Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку», 301 «Боргові цінні папери в торговому портфелі банку»; 31 «Цінні папери в портфелі банку на продаж» - 310 «Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж», 311 «Боргові цінні папери в портфелі банку на продаж»; 32 «Цінні папери в портфелі банку до погашення» - 321 «Боргові цінні папери в портфелі банку до погашення»; 33 «Цінні папери власного боргу, крім субординарного боргу» - 330 «Короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком», 331 «Довгострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком», 332 «Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком», 333 «Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком», 334 «Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком».

Крім зазначених цінних паперів, банки України мають казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, та цінні папери, емітовані Національним банком України. Такі цінні папери обліковуються на рахунках першого класу «Казначейські та міжбанківські операції», розділу 14 «Казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, та цінні папери, емітовані Національним банком України». Облік ведеться на групах рахунків: 140 «Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку», 141 «Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 142 «Боргові цінні папери, що

рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 143 «Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 144 «Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення».

Окремо ведеться облік цінних паперів, що засвідчують вкладення (інвестиції) банку в асоційовані і дочірні компанії. Для цього в Плані рахунків передбачені рахунки 4 класу, в тому в розділі 41 «Інвестиції в асоційовані компанії» група рахунків 410 «Інвестиції в асоційовані компанії» та розділ 42 «Інвестиції в дочірні компанії» група рахунків 420 «Інвестиції в дочірні компанії».

Наведений перелік груп рахунків розділів першого, третього і четвертого класів рахунків свідчить про те, що Планом рахунків передбачено вести облік цінних паперів в розрізі чотирьох портфелів: торговий портфель банку, цінні папери в портфелі на продаж, цінні папери в портфелі банку до погашення та цінні папери власного боргу (інвестиції в асоційовані та дочірні компанії), крім субординованого боргу. Таким же чином це передбачається главою 3 Інструкції з бухгалтерського обліку з цінними паперами в банках України.

Для студента важливо опанувати принципами оцінки цінних паперів. Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України № 358 передбачено, що придбані цінні папери (крім цінних паперів у торговому портфелі, інвестицій в асоційовані та дочірні компанії) первісно оцінюються та відображаються в бухгалтерському обліку за справедливою вартістю, до якої додаються витрати на операції з придбання таких цінних паперів. Цінні папери в торговому портфелі первісно оцінюються за справедливою вартістю. Витрати на операції з придбання визнаються за рахунками витрат під час первісного визнання таких цінних паперів. Витрати на операції з придбання боргових цінних паперів у портфель на продаж або в портфель до погашення відображаються за рахунками з обліку дисконту (премії) на дату їх придбання.

Зміна справедливої вартості цінних паперів, які мають бути передані банку (крім цінних паперів, які обліковуються за собівартістю або амортизованою собівартістю), у період між датою операції та датою розрахунку відображається в бухгалтерському обліку за рахунками доходів або витрат (для цінних паперів у торговому портфелі) та капіталу (для цінних паперів у портфелі на продаж).

На кожну наступну після визнання дату балансу всі цінні папери, що придбані банком, оцінюються за їх справедливою вартістю, крім: цінних паперів, що утримуються до погашення; акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж, справедливую вартість яких неможливо достовірно визначити; та інвестицій в асоційовані та дочірні компанії.

Справедлива вартість цінних паперів, що перебувають в обігу на організаційно оформлених ринках, визначається за їх ринковою вартістю.

Якщо інвестор складає консолідовану фінансову звітність, то інвестиції в дочірні компанії в індивідуальній фінансовій звітності відображаються на дату

балансу за їх собівартістю.

Зменшення балансової вартості цінних паперів унаслідок визнання зменшення їх корисності відображається в бухгалтерському обліку лише на суму, що не призводить до від'ємного значення їх вартості. Якщо балансова вартість таких цінних паперів досягає нуля, то в бухгалтерському обліку вона відображається за нульовою вартістю до прийняття банком рішення про їх списання. За борговими цінними паперами окремо обліковуються дисконт або премія в разі їх наявності.

Переоцінка (перерахунок гривневого еквівалента залишків іно- и-міної валюти) за рахунками обліку цінних паперів в іноземній вашої і у зв'язку зі зміною офіційного валютного курсу здійснюється и порядку переоцінки іноземної валюти. Визначеному нормативно правовими актами Національного банку з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах.

У разі прийняття рішення про переведення боргових цінних паперів у портфель до погашення балансова вартість цінного папера під час переведення надалі стає його новою амортизованою собівартістю з використанням ефективної ставки процента, розрахованої на час їх переведення.

Будь-яку різницю (дисконт або премію) між новою амортизованою собівартістю за вирахуванням нарахованих на час переведення процентів та номінальною вартістю слід амортизувати на решту терміну дії цінного паперу з використанням ефективної ставки процента, розрахованої на час його переведення.

Студенту варто звернути увагу на особливості обліку цінних паперів у портфелі до погашення. Тут обліковуються придбані боргові цінні папери з фіксованими платежами або з платежами, що можна визначати, а також з фіксованим строком погашення. Боргові цінні папери відносяться до портфеля до погашення, якщо банк має намір та змогу утримувати їх до строку погашення з метою отримання процентного доходу.

Банк не повинен первісно визнавати цінні папери в портфелі до погашення, якщо:

- не має фінансових ресурсів для фінансування цінних паперів до погашення;
- є юридичне або інше обмеження, яке може перешкодити наміру банку утримувати цінні папери до погашення;
- протягом поточного фінансового року або протягом двох попередніх фінансових років банк продав до дати погашення значну суму інвестицій порівняно із загальною сумою інвестицій, утриманих до погашення.

Банк не повинен визнавати цінні папери, утримувані до погашення, якщо:

- має намір утримувати цінні папери протягом невизначеного часу;
- готовий продати їх у разі змін ринкових ставок процента, ризиків, потреб ліквідності;
- умови випуску безстрокових боргових цінних паперів передбачають сплату процентів протягом невизначеного часу (тобто немає фіксованого

строку погашення);

- емітент має право погасити цінні папери сумою, значно меншою, ніж їх амортизована собівартість.

Цінні папери, за якими емітент передбачає дострокове погашення, можуть бути визнані в портфелі до погашення, якщо банк має намір і змогу утримувати їх до строку погашення.

У разі продажу значної суми інвестицій, утримуваних до погашення, цінні папери з портфеля банку до погашення мають бути переведені в портфель на продаж. У такому разі банк має анулювати портфель до погашення шляхом переведення залишку інвестицій в портфель на продаж.

Не є порушенням намірів утримувати портфель до погашення, якщо продаж цінних паперів з портфеля до погашення був здійснений у таких випадках:

- не більше, ніж за 3 місяці до дати погашення;
- після того, як отримано в основному всю первісну вартість фінансової інвестиції у вигляді планових платежів або передоплати;
- значного погіршення кредитоспроможності емітента;
- реорганізації емітента;
- змін законодавчих або регулятивних вимог;
- значного підвищення регулятивних вимог до капіталу;
- у зв'язку з непередбаченою подією, яка відбулася з незалежних від банку причин, яка не повторюється і стосовно якої є докази, що банк не мав змоги її спрогнозувати.

Рекомендується студенту приділити увагу універсальній операції - інвестування в асоційовані та дочірні компанії.

Особливістю обліку інвестицій в асоційовані та дочірні компанії є те, що сюди належать акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком емітентів, які відповідають визначенням асоційованої або дочірньої компанії банку, за винятком таких цінних паперів, що придбані та/або утримуються лише для продажу протягом 12 місяців з дати придбання.

Здійснені інвестиції в асоційовані та дочірні компанії первісно оцінюються та відображаються в бухгалтерському обліку за собівартістю. Витрати на операції, пов'язані з придбанням інвестицій, збільшують суму такої інвестиції на дату її придбання. Інвестиції в асоційовані компанії обліковуються за методом участі в капіталі. За інвестиціями в дочірні компанії, облік яких здійснюється за собівартістю з урахуванням зменшення корисності, інвестор складає консолідовану фінансову звітність.

Якщо вартість придбання інвестицій в асоційовані та дочірні компанії перевищує частку банку-інвестора в справедливій вартості чистих активів (придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань) ма дату придбання, то виникає гудвіл. Гудвіл обліковується як складова вартості інвестицій та оцінюється за собівартістю з урахуванням зменшення корисності.

Банк повинен щорічно здійснювати перевірку гудвілу на зменшення корисності.

Якщо частка банку в справедливій вартості придбаних чистих акти вів

(придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань) перевищує вартість придбання інвестицій в асоційовані та дочірні компанії на дату придбання, то виникає негативний гудвіл.

За наявності негативного гудвілу банк має перевірити ідентифікацію та оцінку ідентифікованих активів і зобов'язань та оцінку вартості придбання. Негативний гудвіл у повній сумі має бути визнаний доходом під час первісного визнання інвестиції.

Завдання 1. ВАТ "Промінь" уклало кредитну угоду з комерційним банком на отримання інвестиційного кредиту на закупівлю виробничого обладнання на суму 64000 грн. терміном на два роки. Погашення кредиту передбачено у два строки однаковими сумами. Кредит видано під 18 % річних. Відсотки підлягають сплаті поквартально. Кредит видано 15. 09. 16 р. на основі розпорядження кредитного відділу. Підлягає погашенню 15.09. 18. Фірма виконала зобов'язання щодо першого терміну погашення та сплати відсоткових платежів. ВАТ отримало також кредит у сумі 3000 грн. на поточні потреби терміном на три місяці під 18% річних. Відсотки сплачують у кінці терміну дії кредиту.

Складіть бухгалтерські проводки з видачі кредиту, нарахування відсоткових платежів і їхньої сплати.

Завдання 2 . Банк "Промінь" передав у фінансовий лізинг ТзОВ "Родон " обладнання на суму 400 тис. грн., із місячною нормою зносу 3500 грн. і прибутком 8000 грн. Відбийте в обліку процес нарахування й одержання винагороди.

Завдання 3 . За рішенням правління комерційного банку 20. 12. 10 р. за рахунок фонду покриття кредитного ризику списано з балансу сумнівні кредити, видані на фінансування внутрішніх торговельних операцій у сумі 120000 грн. і сумнівні що стягнення. За цими кредитами відсоткові платежі становлять 25000 грн. У зв'язку із закінченням терміну позової давності зняті з обліку раніше списані з балансового обліку 40000 грн. й відсотки за ними на суму 16000 грн.

Який порядок списання з балансу й обліку сумнівних кредитів і безнадійних щодо стягнення відсоткових платежів?

Складіть бухгалтерські проводки.

Тема 9. Облік операцій в іноземній валюті

При вивченні теми обліку операцій банку в іноземній валюті студенту рекомендується ознайомитися з «Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України», затвердженою ПП НБУ від 17.11.04 за № 555 із змінами, внесеними згідно з ПП НБУ № 309 від р., яка розміщена на відповідному сайті НБУ в Інтернеті. Зазначена інструкція розроблена на основі Законів України та нормативно - правових актів НБУ і ґрунтується на основних вимогах міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Студент повинен звернути увагу на те, що, як і господарюючі суб'єкти, банки здійснюють бухгалтерський облік операцій в іноземній валюті та банківських металах, у подвійній оцінці, а саме в номінальній сумі іноземної валюти, одиницях ваги металу, щодо яких установлюється офіційний курс гривні, - трійських унціях та грив- невому еквіваленті за офіційним курсом.

Інструкція 555 (із зазначеними змінами) визначає порядок відображення операцій в іноземній валюті під час первісного визнання. Вони відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням офіційного курсу гривні до іноземних валют на дату здійснення операції. Тут же встановлено, які зміни необхідно вносити в дані обліку при зміні курсу гривні до іноземних валют. При цьому студент повинен зрозуміти, що зі зміною офіційного курсу залишок за монетарними статтями балансу в іноземній валюті не змінюється, а змінюється тільки його еквівалент у гривні.

Особливістю обліку операцій в іноземній валюті в банку є те, що тут існують так звані технічні рахунки. Так під час відображення в бухгалтерському обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах за балансовими рахунками банки використовують технічні рахунки 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» та 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів». Наприкінці кожного операційного дня суми їм лишків у гривневому еквіваленті за технічними рахунками 3800 та Щ) 1 мають бути тотожними.

Різниці між сумами залишків у гривневому еквіваленті відповідної іноземної валюти та банківських металів за аналітичними рахунками 3800 та 3801 у розрізі кодів іноземної валюти та банківських металів, що виникають у зв'язку із математичними округленнями, відображаються за балансовим рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Доходи і витрати (нараховані, отримані, сплачені) в іноземній валюті відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками класів 6 і 7 у національній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату їх визнання з використанням технічних рахунків групи 380 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Активи і зобов'язання в іноземній валюті та банківських металах відображаються у фінансовій звітності в гривневому еквіваленті за офіційним курсом на дату складання звітності або на дату їх визнання. Залишки за технічними рахунками 3800 та 3801 не включаються до фінансової звітності.

Іноземна валюта та банківські метали, що прийняті банком на зберігання, обліковуються за позабалансовим рахунком 9703 у гривнях за офіційним курсом на дату прийняття їх на зберігання.

Студент повинен пам'ятати, що порядок відображення в бухгалтерському обліку операцій з готівкою в іноземній валюті та банківськими металами у фізичній формі, іншими фінансовими та платіжними інструментами в іноземній валюті та банківських металах не регулюється Інструкцією 555.

Важливо звернути увагу на те, що для відображення в бухгалтерському

обліку операцій банків в іноземній валюті та банківських металах використовуються такі рахунки: класу 1 «Казначейські та міжбанківські операції» - 1200, 1500, 1600; класу 2 «Операції з клієнтами» - 2600, 2603, 2620, 2650, 2800, 2801, 2900, 2909; класу 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання» - 3540, 3541, 3640, 3800, 3801; класу 5 «Капітал банку» - 5102; класу 6 «Доходи» - 6100, 6109, 6110, 6114, 6119, 6240, та класу 9 «Позабалансові рахунки» - 9200, 9210, 9350, 9360, 9703, 9830, 9831, 990, 991, 9920.

При цьому слід пам'ятати, що в багатьох випадках назва рахунку нічого не говорить про облік іноземної валюти. Так, визначений Інструкцією 555 рахунок 1200 «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України, класу I «Казначейські та міжбанківські операції», розділу 12 «Кошти в Національному банку України» і групи 120 «Кошти на вимогу в Національному банку України», як такий, де ведеться облік іноземної валюти, в жодному його реквізиті валюта не згадується.

Для відображення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів за позабалансовими рахунками банки можуть використовувати технічний рахунок 9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами».

Аналітичний облік активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах, реалізованих та нереалізованих результатів за операціями в іноземній валюті, відкритих валютних позицій та їх гривневих еквівалентів, здійснюється в розрізі кодів валют і банківських металів.

Порядок ведення аналітичного обліку за технічними рахунками та технічні аспекти переоцінки рахунків в іноземній валюті та банківських металах банк визначає самостійно в обліковій політиці з урахуванням можливостей програмного забезпечення відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України.

В Інструкції 555 визначається, що рахунок 2603 «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання» банки використовують з метою здійснення валютного контролю та обов'язкового продажу іноземної валюти відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України з валютного регулювання.

Операції з конвертації однієї іноземної валюти в іншу іноземну валюту відображаються в бухгалтерському обліку як купівля однієї валюти з одночасним продажем іншої за курс -курсом на дату рахунку.

Дебіторська заборгованість з придбання оборотних і необоротних активів за іноземну валюту та кредиторська заборгованість з продажу оборотних і необоротних активів за іноземну валюту відображаються у бухгалтерському обліку за офіційним курсом до іноземних валют на дату їх виникнення і не переоцінюються під час кожної зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют.

Кредиторська заборгованість з придбання оборотних і необоротних активів за іноземну валюту та дебіторську заборгованість з продажу оборотних і

необоротних активів за іноземну валюту переоцінюються під час кожної зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют.

Переоцінка залишків в іноземній валюті за балансовими рахунками з обліку нарахованих доходів та витрат здійснюється під час кожної зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют.

Залишки в іноземній валюті за рахунками цінних паперів, що обліковуються за справедливою вартістю, переоцінюються під час зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют. Результати переоцінки цінних паперів, що обліковуються в торговому портфелі, відображаються за балансовим рахунком 6204. Результати переоцінки акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, що обліковуються в портфелі на продаж, відображаються за балансовим рахунком 5102. Боргові цінні папери в іноземній валюті відносяться до монетарних статей балансу і незалежно від того, у якому портфелі обліковуються, переоцінюються під час зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют. Результати переоцінки боргових цінних паперів відображаються за балансовим рахунком 6204.

Залишки в іноземній валюті за рахунками цінних паперів, що обліковуються за собівартістю, інвестиції до асоційованих та дочірніх компаній в іноземній валюті не переоцінюються.

Тема 10. Облік операцій з основними засобами

Банки, як і господарюючі суб'єкти, використовують в бухгалтерському обліку та оцінюють основні засоби за справедливою вартістю. В основному справедливою вартістю придбаних ідентифікованих активів (земля, будівлі, машини та устаткування) є ринкова їх вартість. Якщо немає даних про ринкову вартість машин та устаткування, то використовується відновлювана вартість з вирахуванням суми зносу на дату оцінки. Для інших основних засобів справедливою вартістю є відновлювана вартість з вирахуванням суми зносу на дату оцінки.

Облік витрат, пов'язаних із поліпшенням основних засобів та вдосконаленням нематеріальних активів, здійснюється за рахунками обліку капітальних інвестицій.

Первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних із поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), у результаті чого збільшуються майбутні економічні вигоди, первісно очікувані від використання цього об'єкта.

Витрати, що здійснюються для підтримання об'єкта основних засобів у придатному для використання стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання, відносяться до складу витрат звітного періоду і не впливають на його залишкову вартість.

Зокрема, студент повинен звернути увагу на те, що розділ 1 Інструкції доповнений главами 7 «Необоротні активи, утримувані для продажу» і 8 «Інвестиційна нерухомість».

В главі 7 встановлено, що банк має класифікувати необоротні активи як

утримувані для продажу, якщо балансова вартість таких активів відшкодуватиметься шляхом операції з продажу, а не поточного використання. Необоротні активи класифікуються як утримувані для продажу, якщо на дату прийняття рішення щодо визнання їх активами, що утримуються для продажу, виконуються такі умови: стан активів, у якому вони перебувають, дають змогу здійснити негайний продаж і є високий ступінь імовірності їх продажу протягом року з дати класифікації.

Необоротні активи, що утримуються банком для продажу, оцінюються і відображаються в бухгалтерському обліку за найменшою з двох оцінок: балансовою вартістю або справедливою вартістю за вирахуванням витрат на продаж. При цьому амортизація на необоротні активи, утримувані для продажу, не нараховується.

В даному випадку банк має визнати втрати від зменшення корисності в разі зниження справедливої вартості необоротних активів за вирахуванням витрат на продаж і відобразити в бухгалтерському обліку таким проведенням:

Дебет рахунку 7499, Кредит рахунку 3408.

У разі збільшення справедливої вартості необоротних активів за вирахуванням витрат на продаж банк визнає дохід, але в сумі, що не перевищує раніше накопичені втрати від зменшення корисності. У цьому випадку в бухгалтерському обліку здійснюється таке проведення:

Дебет рахунку 3408, Кредит рахунку 6499.

Необоротні активи, що більше не класифікуються як активи, утримувані для продажу, з дати прийняття рішення про відмову від продажу банк обліковує за найменшою з двох оцінок:

а) за балансовою вартістю, що визначалася до дати визнання їх як активів, утримуваних для продажу. Балансова вартість коригується з урахуванням амортизації, переоцінки, збитків від зменшення корисності, що були визнані, якщо активи не були класифіковані як утримувані для продажу;

б) за сумою очікуваного відшкодування на дату прийняття рішення про відмову від продажу.

В главі 8 «Інвестиційна нерухомість» визначається, що одиницею інвестиційної нерухомості є земля чи будівля або частина будівлі, або земля і будівля, що перебувають у розпорядженні власника або лізингоодержувача за договором про фінансовий лізинг (оренду) з метою отримання платежів, доходів від зростання капіталу, а не для надання послуг або адміністративних цілей.

Один і той самий об'єкт нерухомості може бути розділений на конструктивно відокремлені частини, що використовуються з різною метою: одна частина - для отримання доходу від орендної плати або збільшення капіталу, інша - для використання в процесі діяльності банку або для адміністративних цілей.

У бухгалтерському обліку такі частини об'єкта нерухомості відображаються окремо, якщо вони можуть бути продані окремо. Якщо ці частини не можуть бути продані окремо, то такий об'єкт визнається інвестиційною нерухомістю за

умови, що лише незначна частина об'єкта утримується для використання в процесі діяльності банку або адміністративних цілей.

Банк має розробити та затвердити в обліковій політиці чіткі критерії для визначення активу як об'єкта інвестиційної нерухомості та зазначити ці критерії в інформації до фінансової звітності.

Вивчаючи тему про основні засоби банків, студент повинен звернути увагу на те, що в п.8.4 глави 8 встановлено перелік конкретних об'єктів інвестиційної нерухомості банків. В тому числі до цієї групи основних засобів належать:

- земля, що утримується з метою отримання вигод від зростання капіталу в довгостроковій перспективі, а не для реалізації в короткостроковій перспективі в процесі діяльності;

- земля, подальше використання якої на цей час не визначено;

- будівля, що перебуває у власності банку або в розпорядженні за договором про фінансовий лізинг (оренду) та надається в лізинг (оренду) за одним або кількома договорами про оперативний лізинг (оренду);

- будівля, що не зайнята на цей час та призначена для надання в лізинг (оренду) за одним або кількома договорами про оперативний лізинг (оренду).

Під час первісного визнання інвестиційної нерухомості банк оцінює та відображає її в бухгалтерському обліку за первісною вартістю, яка охоплює ціну придбання цієї нерухомості та всі витрати, що безпосередньо пов'язані з її придбанням.

Витрати на поточне обслуговування, ремонт та утримання об'єкта інвестиційної нерухомості визнаються витратами під час їх здійснення.

Капітальні інвестиції на реконструкцію об'єкта інвестиційної нерухомості, який в довгостроковій перспективі використовуватиметься як інвестиційна нерухомість, збільшують його вартість. Такі капітальні інвестиції банк відображає в обліку за окремим аналітичним рахунком 4410.

Після первісного визнання об'єкта інвестиційної нерухомості подальшу його оцінку банк здійснює за одним з таких методів:

а) за справедливою вартістю з визнанням змін справедливої вартості в прибутку або збитку; амортизація та зменшення вартості не визнаються;

б) за первісною вартістю (собівартістю) з урахуванням накопиченої амортизації та втрат від зменшення корисності.

Якщо банк не може достовірно визначити справедливу вартість об'єкта інвестиційної нерухомості (операції з аналогічними об'єктами нерухомості на ринку здійснюється рідко, альтернативної оцінки справедливої вартості немає), то він здійснює його оцінку за первісною вартістю. Ліквідаційна вартість такого об'єкта нерухомості має дорівнювати нулю, первісна вартість амортизується про - тягом строку його корисного використання.

У разі здійснення банком оцінки об'єкта нерухомості за методом справедливої вартості інженерне обладнання (ліфти, кондиціонери тощо), що є невід'ємною частиною будівлі, не визнається в обліку окремо як основний засіб, а приєднується до справедливої вартості єдиного об'єкта інвестиційної нерухомості.

Банк припиняє визнавати в балансі об'єкт інвестиційної нерухомості під час його вибуття внаслідок продажу або передавання у фінансовий лізинг (оренду), або якщо більше не очікується отримання будь-яких економічних вигід від його використання.

Що стосується бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів після первісного визнання, то Постановою 236 внесено доповнення до розділу 3 такого змісту: 1.2. У разі застосування методу первісної вартості (собівартості) переоцінка необоротних активів не здійснюється. А у главі 1 розділу IV абзац другий пункту 1.1 викладено в такій редакції: «Амортизація не нараховується, якщо балансова вартість необоротних активів дорівнює їх ліквідаційній вартості». Пункт 1.3 цього розділу доповнено другим та третім реченням такого змісту: «Амортизація необоротних активів не припиняється на період їх реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації. Нарахування амортизації необоротних активів припиняється на одну з двох дат, що настає раніше: на дату переведення активів до категорії необоротних активів, утримуваних для продажу, або на дату припинення визнання активів».

Студент повинен звернути увагу і на те, що зазначені зміни викликали зміни в Плані рахунків бухгалтерського обліку банків України.

Завдання 1

Банк реалізує надлишкове обладнання первісною вартістю 16700 грн. та нарахованим зносом 832 грн. за 18400 грн., у т. ч. ПДВ. Банком списано морально зношене обладнання первісною вартістю 8400 грн. та нарахованим зносом 6143 грн. При інвентаризації виявлено нестачу об'єкта основних засобів первісною вартістю 4200 грн. та нарахованим зносом 859 грн. (винну особу встановлено).

Скласти бухгалтерські проведення за операціями банку.

Завдання 2

Банк здійснює господарським способом капітальний ремонт споруди, що використовується в операційній діяльності банку.

Витрати на капітальний ремонт становлять:

- вартість будівельних матеріалів 37800 грн.,
- заробітна плата робітникам 14630 грн.,
- відрахування на соціальні заходи (визначити самостійно),
- витрати на спожиту електроенергію 183 грн.

Скласти бухгалтерські проведення за операціями банку.

Завдання 3

Банк здійснює капітальний ремонт господарським способом будівлі, що використовується в операційній діяльності банку. Витрати на капітальний ремонт становлять: вартість будівельних матеріалів - 9500 грн., заробітна плата робітникам - 2000 грн., нарахування платежів у фонди соціального страхування та інші фонди - 800 грн. Зробити бухгалтерські записи.

Завдання 4

Банк реалізує будівлю, що використовувалась в операційній діяльності банку, за ціною 120000 грн., первісна вартість будівлі - 150000 грн, знос - 50000

грн. Визначити результат від реалізації і зробити бухгалтерські записи.

Тема 11. Облік операцій з нематеріальними активами

При вивченні теми обліку операцій з нематеріальними активами студент повинен звернути увагу на той факт, що їх облік регламентується тими ж нормативно-правовими актами, що й облік операцій з основними засобами. Власне вони і в Плані рахунків господарюючих суб'єктів обліковуються разом за класом рахунків 1 «Необоротні активи». Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» також застосовується банками. Тому в їх обліку є багато спільного.

Згадувані в темі 10 «Облік операцій з обліку основних засобів» Постанови Правління НБУ від 20.12.2005 р. № 480 «Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України» та ПП НБУ від 25.06.2007 236 «Про затвердження Змін до Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України» необхідно буде використати і при вивченні теми 11. Проте, при вивченні теми з обліку нематеріальних активів студент має зосередити увагу на відповідні його особливості та відмінності від обліку основних засобів.

Зазначеними Інструкціями дається таке визначення терміну нематеріальний активів: це активи, які не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифікованими та утримуватися банком з метою використання у своїй діяльності понад один рік (або один операційний цикл, якщо він перевищує один рік) в адміністративних цілях або надання в лізинг (оренду) іншим особам.

Первісна вартість або історична (фактична) собівартість нематеріальних активів визначається у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) нематеріальних активів. Переоціненою вартістю нематеріальних активів є їх вартість після переоцінки.

Підтримання об'єкта нематеріальних активів у робочому стані - це витрати на підтримання об'єкта в робочому стані (у придатному для використання) та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання.

Як і до основних засобів, до нематеріальних активів застосовується термін «строк корисного використання (експлуатації)», який означає очікуваний період часу, протягом якого нематеріальні активи використовуватимуться банком або з їх використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний банком обсяг продукції (робіт, послуг). Застосовується також термін «удосконалення нематеріальних активів», який означає витрати, пов'язані з удосконаленням нематеріальних активів і підвищення їх можливостей та строку використання, які сприятимуть збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигод.

Облік об'єктів нематеріальних активів ведеться із застосуванням первинних документів, передбачених нормативно -правовими актами України. Порядок

ведення аналітичного обліку нематеріальних активів та складання первинних документів визначається згідно з обліковою політикою банку з урахуванням вимог нормативно-правових актів України.

Нематеріальні активи обліковуються за рахунками 4300, 4309. При цьому інструкції передбачають, що для відображення в бухгалтерському обліку операцій з нематеріальними активами банки можуть використовувати транзитні рахунки відповідно до облікової політики банку.

Первісна вартість придбаного нематеріального активу складається з вартості придбання (з вирахуванням торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, придатного для використання за призначенням.

Нематеріальний актив, отриманий у результаті його розроблення, слід відображати в балансі, якщо банк має:

- намір, технічні засоби та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, придатного для реалізації або використання;
- змогу отримати майбутні економічні вигоди від реалізації або використання нематеріального активу;
- інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних із розробленням нематеріального активу.

Якщо нематеріальний актив не відповідає зазначеним критеріям визнання, то витрати, що пов'язані з його придбанням або створенням, визнаються витратами звітного періоду, протягом якого вони були здійснені.

Не визнаються нематеріальними активами і підлягають відображенню в складі витрат звітного періоду, у якому вони були здійснені, такі витрати:

- на дослідження;
- на підготовку і перепідготовку кадрів;
- на рекламу;
- на створення, реорганізацію та переміщення банку або його частини;
- на створення внутрішньої ділової репутації банку, вартість видань,

Дебіторська заборгованість з придбання необоротних активів є немонетарною статтею і не підлягає переоцінці у зв'язку із зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют.

Первісна вартість об'єкта нематеріальних активів, створених банком, охоплює прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, що безпосередньо пов'язані зі створенням цього активу та доведенням його до стану, придатного для використання за призначенням.

Первісна вартість об'єкта нематеріальних активів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта нематеріальних активів. Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливу вартість, то різниця відображається за рахунок витрат. Первісною вартістю об'єкта нематеріальних активів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, є справедлива вартість переданого об'єкта.

Первісна вартість об'єкта нематеріальних активів, отриманого в обмін (або

частковий обмін) на неподібний об'єкт, дорівнює справедливій вартості переданого об'єкта нематеріальних активів, збільшеній (зменшеній) на суму грошових коштів або їх еквівалентів, що були передані (отримані) під час обміну.

Облік витрат, пов'язаних із вдосконаленням нематеріальних активів, здійснюється за рахунками обліку капітальних інв естицій.

Первісна вартість нематеріальних активів збільшується на суму витрат, пов'язаних з удосконаленням цих нематеріальних активів і підвищення їх можливостей та строку використання, що сприятиме збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигод.

Витрати, що здійснюються для підтримання об'єкта нематеріальних активів у придатному для використання стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання, відносяться до складу витрат звітного періоду і не впливають на його залишкову вартість.

Після первісного визнання нематеріального активу його облік надалі має здійснюватися із застосуванням одного з таких двох методів.

а) за первісною вартістю (собівартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності;

б) за переоціненою вартістю (справедливою вартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності.

Банки здійснюють оцінку нематеріальних активів за справедливою вартістю, якщо для таких активів є активний ринок. У разі переоцінки окремого об'єкта нематеріальних активів слід перецінювати всі інші активи тієї групи, до якої належить цей об'єкт (крім тих, щодо яких немає активного ринку).

Якщо банк здійснив переоцінку об'єктів відповідної групи нематеріальних активів, то надалі вони підлягають щорічній переоцінці.

Вартість усіх нематеріальних активів підлягає амортизації. Амортизація не нараховується, якщо ліквідаційна вартість активу не перевищує його балансової вартості.

Нарахування амортизації нематеріальних активів здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється банком під час його первісного визнання.

Нематеріальні активи чутливі до технологічного старіння і строк їх корисного використання не може бути більшим, ніж 20 років.

Нарахування амортизації нематеріальних активів здійснюється відповідно до внутрішніх положень банку з обліку нематеріальних активів.

Завдання 1

Банк придбав комп'ютерну програму за 5000 грн. Визначена чиста ліквідаційна вартість наприкінці строку корисного використання - 100 грн. Визначений строк корисного використання - 5 років. Розрахувати рівномірним методом щомісячну суму амортизаційних відрахувань і зробити бухгалтерські записи.

Завдання 2

Банк в липні оплатив патент вартістю 3400 грн. із терміном використання 2

роки. Патент оприбутковано за ціною придбання 1 серпня. Амортизація нараховується рівномірним методом. Скласти бухгалтерські проведення за операціями банку за третій квартал.

Завдання 3

Керівництво банку вважає за необхідне списання програми автоматизації бухгалтерського обліку, тому що вона морально застаріла і не відповідає більше критеріям визнання активу. Первинна вартість програми - 9760 грн., термін використання - 3 роки. Програма була в експлуатації 2 роки.

Скласти бухгалтерські проведення за операціями ліквідації нематеріального активу.

Тема 12. Облік операцій з лізингу

При самостійному вивченні теми обліку операцій з лізингу в банках України студент повинен, насамперед, оволодіти економічною суттю лізингу, осягнути його актуальність для держави в період становлення ринкової економіки.

Студенту важливо ознайомитися із Законом України «Про лізинг», в якому визначені юридичні основи організації лізингу, вимоги до укладання угоди про лізинг, права і обов'язки сторін, які причетні до лізингових операцій, та мати уяву про те, що лізинговою діяльністю займаються крім банків багато різновидів господарюючих суб'єктів будь-яких видів економічної діяльності. Відповідно зазначені господарюючі суб'єкти мають свої особливості з організації лізингової діяльності та обліку відповідних операцій.

Стосовно обліку лізингових (орендних) операцій в банках студент має ґрунтовно вивчити розділ 8 «Облік лізингових (орендних) операцій» «Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України», затвердженої Постановою Правління НБУ від 20.12.2005 р. № 480 (із змінами і доповненнями), а також з відповідними розділами підручників і посібників з обліку в банках України.

Зазначена Інструкція визначає, що залежно від умов лізингу (оренди) щодо передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив, лізинг (оренда) поділяється на фінансовий або оперативний. Фінансовий лізинг (оренда) - оренда, умовами якої передбачається передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив. Право власності може з часом передаватися або не передаватися. Лізинг (оренда), що не передбачає передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив, класифікується оперативним.

Інструкція банку встановлює, що для визначення операції як фінансовий лізинг (оренда), використовуються критерії, які окремо або в поєднанні обумовлюють класифікацію лізингу (оренди) як фінансового, а саме:

- наприкінці строку дії лізингу (оренди) право власності або інші речові права на актив переходять до лізингоодержувача;

- лізингоодержувач має право на купівлю цього активу за ціною, яка значно нижча від справедливої вартості на дату реалізації цього права, а на початку

строку лізингу (оренди) є обґрунтована впевненість у тому, що це право буде реалізовано;

- строк дії лізингу (оренди) становить більшу частину строку корисного використання навіть за умови, що право власності не передаватиметься;

- на початку строку дії лізингу (оренди) теперішня вартість мінімальних лізингових (орендних) платежів має бути не меншою, ніж справедлива вартість активу, переданого в лізинг (оренду);

- активи, передані в лізинг (оренду), мають спеціалізований характер, тобто лише лізингоодержувач може користуватися ними без суттєвих модифікацій.

Підтвердженням належності операції до фінансового лізингу (оренди) можуть бути такі умови:

- у разі припинення лізингу (оренди) лізингоодержувачем пов'язані з цим збитки лізингодавця покладаються на лізингоодержувача;

- прибутки або збитки від коливань справедливої вартості ліквідаційної суми належать лізингоодержувачу [наприклад, у формі знижки на лізингову (орендну) плату, яка дорівнює більшій частині виручки від продажу в кінці строку лізингу (оренди)];

- лізингоодержувач має змогу продовжити строк дії договору про лізинг (оренду) за плату, яка нижча від ринкової.

Важливим положенням розділу Інструкції з обліку лізингових операцій в банках є те, що лізингодавець враховує активи, які він передав у фінансовий лізинг (оренду), як виданий кредит, на який поширюються вимоги Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладених (деPOSITНИХ) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України. А лізингоодержувач відображає в балансі отримані необоротні активи одночасно як актив і зобов'язання.

Лізингодавець наданий у фінансовий лізинг (оренду) об'єкт необоротних активів у сумі мінімальних лізингових (орендних) платежів і негарантованої ліквідаційної вартості, відображає в бухгалтерському обліку. Різниця між сумою мінімальних лізингових (орендних) платежів і негарантованої ліквідаційної вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди) та теперішньою його вартістю, що визначена за лізинговою (орендною) ставкою процента, є доходом лізингодавця.

Розподіл доходу між звітними періодами протягом строку лізингу (оренди) здійснюється із застосуванням лізингової (орендної) ставки процента до залишку заборгованості лізингоодержувача за кредитом на початок звітного періоду.

Лізингоодержувач основні засоби, що отримані у фінансовий лізинг (оренду), обліковує за найменшою з оцінок: справедливою вартістю активу або теперішньою вартістю суми мінімальних лізингових (орендних) платежів.

Метод нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу (оренди) визначається лізингоодержувачем відповідно до порядку нарахування амортизації власних основних засобів і нематеріальних активів.

Обліку витрат на утримання об'єкта необоротних активів, отриманого в

фінансовий лізинг (оренду) у бухгалтерському обліку відображаються за рахунком 7421.

Завдання 1

Банк уклав угоду з підприємством про передачу йому в оперативний лізинг споруди терміном на 3 роки. Вартість споруди - 4700000 грн., термін експлуатації - 20 років, ліквідаційна вартість - 630000 грн. Амортизація нараховується методом зменшення балансової вартості. Щорічні лізингові платежі - 84000 грн.

Скласти бухгалтерські проведення в обліку лізингодавця та лізингоодержувача протягом першого кварталу лізингу.

Завдання 2

Банк уклав угоду з підприємством про отримання в фінансовий лізинг автомобіля первісною вартістю 180000 грн. на 5 років. Річна ставка процента за користування об'єктом лізингу - 13%.

Визначити теперішню вартість мінімального лізингового платежу та скласти бухгалтерські проведення в обліку лізингодавця та лізингоодержувача протягом перших трьох місяців лізингу.

Завдання 3

Банк орендує офісне приміщення у третьої сторони. Договір оренди заключений строком на 5 років. Орендна плата за рік складає 540 тис. грн. Оплата здійснюється згідно рахунків орендодавця через кожні 6 місяців.

Відобразити бухгалтерськими проводками щомісячне нарахування та сплату орендної плати за приміщення.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основні рекомендовані джерела

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України. Затв. Верховною Радою України 07.12.2000 № 2121-111 (зі змінами та доповненнями).
2. Васюренко О.В. Облік і аудит у банках: навч. Посіб. / О.В. Васюренко, Л.В. Сердюк, О.М. Сидоренко та ін.; За ред. Васюренка. – 2-ге вид., перероблене і доп. – К.: Знання, 2014. -623 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
3. Волкова І.А. Бухгалтерський Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках : навч. посіб. / І.А. Волкова, О.Ю. Калініна; – К.: Центр учбової літератури. 2013. – 520 с.
4. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках України: Навчальний посібник. – К.:КНЕУ, 2016. – 636 с.
5. Коренєва О.Г. Облік у банку: підручник. – Суми: Університетська книга, 2012. – 668 с.
6. Кузьмінська О. Е., Кириленко В. Б. Організація обліку в банках: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2012. — 282 с.
7. Литвин Н.Б. Фінансовий Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках (у контексті МСФЗ): підручник. – К.: «ХайТек Прес», 2014. – 608 с.
8. Снігурська Л.П. Бухгалтерський облік і звітність у комерційних банках (у схемах і таблицях): навч. посібник/ Л.П. Снігурська; За заг. ред. Л.М. Кіндрацької; Реком. МОН України. - Київ: КНЕУ, 2015. - 519 с.

Додаткові рекомендовані джерела

9. Інструкція про касові операції в банках України: Затв. Постановою Правління НБУ 14.08.03 № 337 / Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. – 2003. – Вип. 11.
10. Інструкція про організацію роботи з готівкового обігу установами банків України: Затв. постановою Правління НБУ 19.02.01 за № 69 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2001. — Вип. 4.
11. Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України: Затв. постановою Правління НБУ 12.12.02 № 502 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2003. — Вип. 1.
12. Положення про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами: Затв. постановою Правління НБУ 06.08.03 № 325 (зі змінами) // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2003. — Вип. 11.
13. План рахунків бухгалтерського обліку банків України: Постанова Правління НБУ від 17.06.2004 № 280 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. – 2004. – Вип. 9 (зі змінами та доповненнями).
14. Положення про організацію операційної діяльності в банках України: Постанова Правління НБУ від 18.06.03 № 254 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. – 2003 (зі змінами та доповненнями).
15. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в

банках України: Постанова Правління НБУ від 30.12.98 № 566 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. – 1999 (зі змінами та доповненнями).

16. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Затв. постановою Правління НБУ 15.12.04 № 637 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. – 2005 (зі змінами та доповненнями).